



400 JAAR HUWELIJK
WINTERKONINGIN & WINTERKONING

T/M 31 MEI

zondag-vrijdag 12.00-17.00 uur | Feestdagen gesloten | Toegang gratis

HOOGSTEDER
&
HOOGSTEDER

Lange Vijverberg 15, 2513 AC Den Haag 070 3615575 | www.hoogsteder.com



TENTOONSTELLING ELIZABETH & FREDERIK

DE WINTERKONING EN WINTERKONINGIN

LIEFDE OP ZWART FLUWHEEL

KUNSTHANDELAAR WILLEM JAN HOOGSTEDER SCHREEF TIJDENS ZIJN STUDIE EEN VUISTDIKKE SCRIPTIE OVER KEURVORST FREDERIK V VAN DE PALTS EN ELIZABETH STUART, BETER BEKEND ALS DE WINTERKONING EN WINTERKONINGIN. ZIJN FASCINATIE VOOR DIT – OOIIT IN DEN HAAG WONENDE – FLAMBOYANTE ECHTPAAR BLEEF GROEIEN. NU IS HET TIJD VOOR EEN TENTOONSTELLING.

Door Annerieke Simeone

Precies 400 jaar geleden kwamen keurvorst Frederik V van de Palts (1596-1632) en Engelse koningsdochter Elizabeth Stuart (1596-1662) tijdens hun huwelijksreis naar Den Haag. Voor kunsthandelaar Willem Jan Hoogsteder een mooi moment om een vijftigtal schilderijen rondom de familie te exposeren. Voor zijn scriptie dook hij drie jaar in de spannende familiegeschiedenis van Elizabeth en Frederik. Sindsdien is hij fan van het koningspaar. Het stel werd bekend onder de naam Winterkoning en Winterkoningin omdat zij slechts een winter lang regeerden over het vorstendom Bohemen. Nadat ze door keizer Ferdinand II verdreven waren, kwamen zij opnieuw in de Hofstad terecht en betrokken het huis van de geëxecuteerde Johan van Oldenbarnevelt, het Hof van Wassenaar op de Kneuterdijk. "Als kunsthandel schieten we niets met deze tentoonstelling op, de vijftig schilderijen zijn niet te koop, maar ja, het zou toch prachtig zijn als dit flamboyante echtpaar na hun huwelijk weer in het geheugen van de Hagenaar belandt".



Foto: Eveline van Egdorn

U zegt dat u fan bent van Elizabeth en Frederik, maar zij waren niet uw eerste scriptiekeuze.

"Dat klopt. Voor mijn doctoraal-examen kunstgeschiedenis schreef ik mijn scriptie in Londen. Ik vond het aardig om een onderwerp te kiezen dat aansloot bij Engeland en Nederland. Ik dacht aan de collectie van Charles I, maar die bleek Christopher White al te hebben beschreven. Toen ik hem opbelde, raadde hij me aan om over de Winterkoning en Winterkoningin te schrijven. Ik had geen idee wie dat waren".

En waren zij toch spannend genoeg om er een vuistdikke scriptie aan te wijden?

"Zeker, het was het eerste koningspaar dat ooit in Den Haag woonde en tot de hoogste rang van de toenmalige republiek behoorde. Tot aan 1620 stelde het hofleven hier maar weinig voor. Dat veranderde toen dit excentrieke echtpaar met hun gevolg hier kwam wonen".

Wat waren het eigenlijk voor mensen?

"Van Frederik, de kleinzoon van Willem de Zwijger, werd gezegd dat hij manisch-depressief was, maar dat noemde men in die tijd melancholisch. Mooi hè. Zijn hele leven heeft hij gevochten om de Boven en de Beneden Palts terug te krijgen, maar hij stierf uiteindelijk op campagne in Duitsland. Elizabeth was veel krachtiger dan haar man. Zij was de dochter van de Engelse koning. Hoger dan zij in rang was, kon je het eigenlijk niet bedenken. De Engelse vorst had een grote hofhouding en was gigantisch rijk. Elizabeth werd op zeer jeugdige leeftijd opgevoed door een andere familie. Zeer gebruikelijk voor die tijd. Nadat je kind geboren was, gaf je het weg. Opvoeden, dat deed je gewoon niet. Je moest je bezighouden met staatszaken en opgaan in het hofleven".

Klinkt niet echt als een gelukkige jeugd.

"Ach, Elizabeth vond het prima en zodra ze terug naar Londen kon, deed ze dat. Want aan het hof stond ze in het middelpunt van de belangstelling. Daar deed ze mee aan masques, privévoorstellingen die alleen voor het hof geschreven werden. Een echte Engelse uitvinding, met acrobaten en zangers. Inigo Jones was de meest gevierde schrijver. Maar ook William Shakespeare maakte toneelstukken voor het hof. Het spannende aan de masques was dat het hof zelf mee kon doen. Ze waren gemaskerd, maar iedereen wist wie wie was. Zelfs vrouwen speelden mee. Dan mocht je bijvoorbeeld de rol van de rivier de Theems spelen". Lachend: "Ja, de voorstellingen waren erg allegorisch. Soms liep de prinses half

naakt over het podium rond. Blijkbaar kon dat toentertijd".

Maar op haar zestiende was de pret voorbij, toen werd ze uitgehuwelijkt.

"Je moet het zo zien: een huwelijk tussen vorsten was de manier om politiek zaken te doen. Kinderen waren ontzaglijk belangrijk. Met het uithuwelijken van je kinderen kon je landen voor je winnen, ook landen waarmee je in oorlog was. Je kon toch moeilijk oorlog voeren tegen je kinderen. Zoals bedrijven fuseren, kon je ook landen laten fuseren. Truc was dus om je kind zo hoog mogelijk te laten trouwen. Bovendien waren de ouders van Elizabeth allang blij dat ze even oud waren. Dat Frederik geen vreselijke vent was die haar in elkaar sloeg. En men vond het al geweldig wanneer een huwelijkskandidaat geen gebrek had".

Geen gebrek?

"Nou een bochel, of een krom been of knettergek. Dat kwam door alle incest toch vrij veel voor. En zestien vinden wij jong, maar in de 17^{de} eeuw vond men twaalf toch wel de leeftijd dat er geconsu-meerd mocht worden. Ja, geconsu-meerd in de zin van met elkaar naar bed gaan. Men liep in die tijd erg voor. Als je op je vijftigste nog leefde, dan had je geluk. Als je drieëntwintig was en je had nog geen partner dan moest je je toch wel zorgen gaan maken".

Hadden ze wel een goed huwelijk?

"Zeker, ze kregen bijna ieder jaar een kind".

Dat wil toch niet zeggen dat het een goed huwelijk was.

Grinnikend: "Nou ja, het waren er dertien hoor. Maar werkelijk, ze waren heel leuk samen. Ze schreven charmante brieven naar elkaar. Bovenaan stond er dan bijvoorbeeld 'Mijn dierbare Seladon'. Ze noemden elkaar naar hoofdfiguren uit romans. Het waren echte maatjes. Elizabeth committeert zich ook vanaf dag één volledig aan de jarenlange strijd die Frederik voert om zijn land te heroveren".

Waarom vestigde Elizabeth zich, na de vlucht uit Bohemen, met man en kinderen in Den Haag en gingen ze niet gewoon terug naar Engeland?

"Haar vader wist van haar oorlogsplannen en had daar niet zoveel zin in. Ga jij maar lekker naar Nederland, dacht hij. In 1625, als haar broer Charles aan de macht komt, vraagt hij haar juist wel terug. Met een reden. Hij vindt dat zijn



zusje veel te veel geld uitgeeft aan de campagnes en denkt: met wat diplomatie kan ik veel meer bereiken. Maar Elizabeth wijst zijn verzoek af".

Waarom?

"In de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden kon je binnen vierentwintig uur een heel leger mobiliseren. En dat kwam de strijdvarende Elizabeth goed uit. En bovendien, als zij terug zou gaan naar Engeland, zou ze het zusje van zijn en dat wilde ze niet. Hier was ze de enige vorstin. Iedereen zwerfde om haar heen".

Ze was dus wel geliefd onder het Haagse volk.

"Dat was heel dubbel. Ze kon zich frivool gedragen binnen de paleisdeuren aan de Kneuterdijk, maar naar buiten toe bleef ze echt een koningin. Met de nodige afstand en arrogantie. Als Constantijn Huygens speciaal voor haar een masque schrijft, keurt ze die meteen af. Niet goed genoeg, zoiets kan alleen in Engeland. Ze wordt de Queen of Hearts genoemd, maar eigenlijk is ze een tough lady".

De dominees waren geloof ik ook niet zo blij met haar.

"Elizabeth hield van jurken met een laag uitgesneden decolleté. Een aantal dominees vond dat ze daar wat van moesten zeggen. Daarna schreef ze hen een brief terug met daarin de tekst: The Queen of Bohemia dresses as the Queen of Bohemia wishes. Ze heeft zelfs een dominee die het oneens met haar was, laten overtuigen. Ja, ze voelde zich echt ver verheven boven iedereen in Nederland. Amalia van Solms, haar hofdame die later met de Frederik Hendrik, Prins van Oranje, trouwde, bleef in haar ogen verarmde lage adel. Maar in de Republiek werd Amalia prinses en was zij verreweg de rijkste vrouw, die zich werkelijk alles kon permitteren. Elizabeth moet daar afgunstig op zijn geweest, dus stond ze vooral op haar status. Na het overlijden van Frederik liet zij haar hele paleis aan de Kneuterdijk van binnen en van buiten behangen met zwart fluweel. Dat deed ze vooral om haar sterrenstatus te benadrukken. Kijk eens, hier ben ik. Ze



was origineel en eigenzinnig. Ze hield bijvoorbeeld aapjes".

Aapjes?

"Ze had een hele menagerie van honden en aapjes op de Kneuterdijk. Haar kleindochter Liselotte verveet haar zelfs dat ze meer van haar dieren hield dan van haar kinderen. Dat was overigens onterecht".

In de tentoonstelling hangen ook portretten van hun kinderen. Waren die net zo opmerkelijk als hun moeder?

"Haar zoon Philip had ooit een kolonel gedood die aan het opscheppen was dat hij had gezoend met zijn zus Louise Hollandine en zijn moeder Elizabeth. Maar haar bekendste zoon was Rupert. Net zo strijdlustig als zijn moeder. Behalve oorlog voeren, was hij ook eens kunstenaar, wetenschapper, paardrijder en tennisspeler. En mede oprichter van de Royal Society, een groot wetenschappelijk instituut. Samen met zijn broertje Maurits roofde hij zo nu en dan schepen voor de Engelse koning".

Welja, de prinsen als zeerovers.

"Die mocht dat in naam van de koning doen, als je maar een kapersbrief met zijn handtekening op zak had. Maurits verdrook uiteindelijk. Elizabeth wilde dat niet geloven. Ze is nog jaren op allerlei valse aanbiedingen van losgeld ingegaan".

Heeft Elizabeth nou ooit nog het koninkrijk Bohemen teruggekregen?

"Na het overlijden van haar man had ze geld opgepot om nog een keer een grote aanval voor te bereiden in 1638. Haar zonen Rupert en Maurits deden daar aan mee. Maar die aanval mislukte. Daarna was ze echt arm. Met de Vrede van Munster kreeg ze alleen de Palts rond Heidelberg terug. De Boven Palts bleef voorgoed buiten haar bereik. Als Charles II aan de macht komt, gaat ze in 1661 terug naar haar vaderland. Dat was nog lastig, want bij de Haagse middenstand had zij een schuld uitstaan van 625.000 gulden. De Staten-Generaal, de Oranjes, de Engelse koning en de Earl of Craven kwamen eraan te pas om die af te lossen. In Londen gaf William Craven, haar meest trouwe vriend en levenslange bondgenoot, haar onderdak en liet voor haar een buitenhuis bouwen. Elizabeth heeft het nooit kunnen betrekken. Zij stierf een jaar later. De Winterkoningin werd geëerd met een staatsbegrafenis in Westminster Abbey".

ELIZABETH STUART
de beeldschone Engelse Princess Royal

Trouwde exact 400 jaar geleden op Valentijnsdag 1613 met haar droomprins

FREDERIK V VAN DE PALTS
Eerste Keurvorst van de Duitse Keizer Palsgraaf bij de Rijn en kleinzoon van Willem de Zwijger.

Na hun huwelijk vertrokken ze vanuit Londen naar Heidelberg en maakten een tocht door de Republiek van Vliissingen tot Zaltbommel. In de Republiek had men nog nooit de rijkdom gezien waarin het jonge paar leefde. Ze werden overladen met geschenken en deelden zelf nog royaler uit.

Hoogtepunt was hun ontvangst in Den Haag op 15 mei 1613. Beiden waren 16 jaar oud.

Na zes gelukkige jaren in hun Paleis in Heidelberg werden ze gekozen tot

KONING EN KONINGIN VAN BOHEMEN.

Ze namen hun intrek in het Hradcany kasteel in Praag, maar werden na één winter al verdreven door Keizer Ferdinand II en verwierven zo hun bijnaam

WINTERKONING EN WINTERKONINGIN.

Op hun vlucht belandden ze in Den Haag op de Kneuterdijk in het geconfiscerde huis van de net onthoofde Johan van Oldenbarneveldt.

De Koning en Koningin van Bohemen waren het eerste koningspaar ooit dat in Den Haag woonde en in rang de hoogste inwoners van de Republiek.

Frederik was een volle neef van Maurits, Prins van Oranje, en van Frederik Hendrik, die een paar jaar later trouwde met Amalia van Solms, een hofdame van Elizabeth.

Frederik stierf op campagne in Duitsland in 1632, Elizabeth woonde nog 30 jaar in Den Haag.

HET PRILLE GELUK: 14 FEBRUARI 1613 (MIDDELSTE TAFEL)

De twee miniaturen in de vitrine (1) tonen de jonge Elizabeth & Frederik. Die van Elizabeth werd gemaakt door Isaac Oliver in het jaar dat zij trouwde. Isaac's zoon, Peter Oliver, vereeuwigde Frederik enkele jaren later. Voor hen ligt een bijzondere prent: de huwelijksstoet van Elizabeth & Frederik (2). Volgens de 17^e eeuwse gewoonte droeg de bruid haar lange haar in losse vlechten.

Links daarvan ligt een zeldzaam portret van Frederik als jongeman (3). Op het pendant (rechts) draagt Elizabeth een rouwband om haar arm. Haar broer Henry was kort daarvoor gestorven. Aan de andere kant van de tafel ligt een portretje van Frederik op jonge leeftijd (4). Aan het lint om zijn hals draagt hij de Orde van de Kousenband, The most Noble Order of the Garter, één van de oudste ridderordes. Deze ridderorde bestaat nog steeds. Koningin Beatrix is één van de leden.



Frederik is in vol ornaat afgebeeld op de prent links van het kleine portret (5). In de prachtige decoratieve rand is onder de Keurvorstelijke hoed gegraveerd. Bovenin staat de Boheemse kroon. Het wapen rechts is dat van de Palts. Op de verschillende portretten van Frederik is goed te zien hoe de kragen door de tijd heen veranderden. Hou ouder hij werd, hoe platter de kragen (6). Ook laten de prenten zien welke sieraden in de mode waren. Op twee gravures draagt Elizabeth heel modieus een trosje parels in haar haar (7). Op de geschilderde portretten in deze tentoonstelling draagt zij vaak een parelcollier dat zij van haar echtgenoot had gekregen. Maar op de grote portretprenten van Hondius draagt zij de parels van Elizabeth I, The Virgin Queen (8), die regeerde van 1558 tot haar dood in 1603. Elizabeth werd vaak vergeleken met de beroemde Virgin Queen.

Dat zij zich graag aan deze populaire koningin spiegelde is duidelijk te zien op de twee prenten van beide dames uit een serie van Hendrick Hondius die hier naast elkaar liggen.

DE STRIJD OM BOHEMEN EN DE PALTS (TAFEL RECHTS)

Elizabeth en Frederik waren nog maar een jaar koning en koningin van Bohemen toen hun leger in november 1620 tijdens de slag bij de Witte Berg werd overwonnen door de troepen van keizer Ferdinand II (A) onder leiding van graaf Tilly. Zij kwamen terecht in Den Haag, waar ze hun intrek namen in het huis van Oldebarnevelt (nu Raad van State) en zouden de rest van hun leven strijden om hun gebieden – de Palts met Heidelberg (B) was intussen door de Spanjaarden bezet – terug te krijgen. Behalve de hoofdrolspelers Frederik V (C) en Ferdinand (A), beiden te paard, liggen op deze tafel ook portretten van enkele andere veldheren. Rondom Frederik de mannen die aan zijn kant stonden, zoals hertog Christiaan van Braunschweig (D) die ook op de volgende pagina beschreven wordt.

Andere aanhangers van Frederik en Elizabeth waren Bethlem Gabor, prins van Transsylvanië (E), de Duitse graaf Ernst von Mansfeld (F) en koning Christiaan IV van Denemarken (G). Een beruchte tegenstander was Albert van Wallenstein (H). Hij was niet alleen generalissimo van het leger, maar ook admiraal op de Baltische zee, totdat hij van hoogverraad werd beticht en uiteindelijk door zijn eigen troepen werd vermoord. Voor alle voor- en tegenstanders speelden loyaliteit en vaak ook familiebanden wellicht een rol, maar doorslaggevend was het geld dat zij kregen om troepen op de been te brengen. In de vitrine liggen, naast zijn portret, de munten die Frederik als koning liet slaan (I).

Eén van de kunstzalen is gevuld met portretten van Elizabeth haar dochters en vriendinnen. Tussen alle dames in, midden in de kamer, staat een kaptafel die werd ontworpen door Tineke Beunders. In een Dutch Design vitrine worden nog meer hedendaagse ontwerpen getoond van kunstenaars die zich door het verleden lieten inspireren. Geknoopte rijen parels, kunstige spiegels en prachtig opengewerkte doosjes.



ELIZABETH MODEKONINGIN



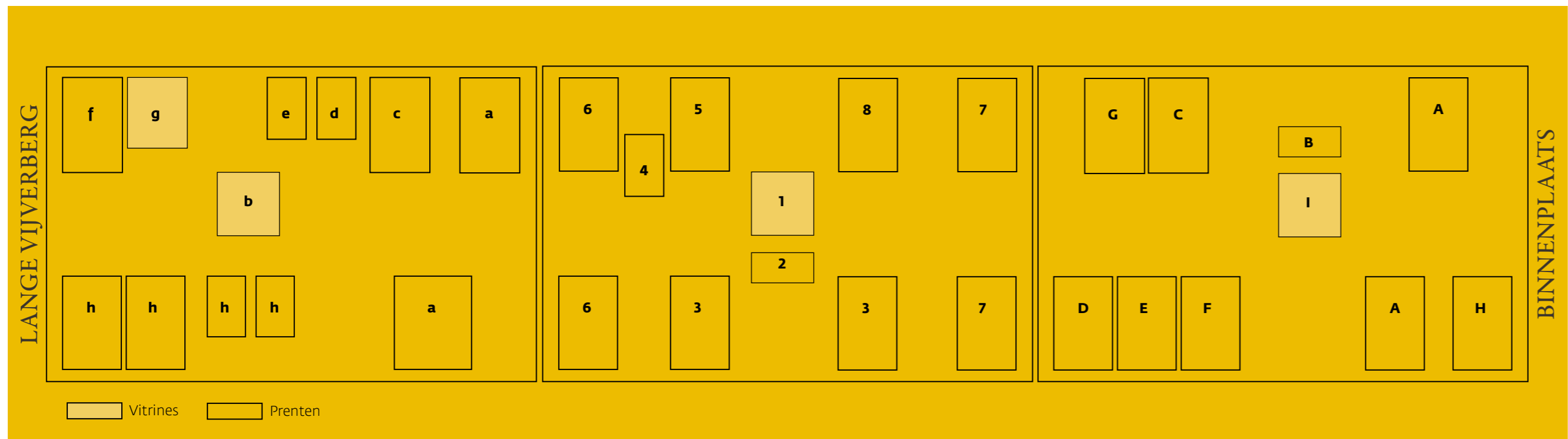
Elizabeths moeder Queen Anne herintroduceerde de farthingale in Engeland. Dit tot grote onstelenis van haar vader die ze juist probeerde te verbieden omdat de wijduitstaande hoepelrokken opstoppingen en valpartijen in de nauwe gangen van het paleis veroorzaakten. In oktober 1612, vlak voordat Frederik en Elizabeth elkaar voor het eerst zagen, maakte kleermaker John Spence voor £30 zo'n jurk voor Elizabeth: een hoepelrok en als lijffe een korset van baleinen van walvisbeen. Volgens goed Europees gebruik was Elizabeth's bruidsjurk zilverkleurig en haar negligé goudkleurig. Maar ook de rijke garderode die ze naar Heidelberg meenam is nauwgezet beschreven. 26 jurken in totaal, veelal zwart in combinatie met lichtroze tinten. Twee ruiteroutfits van metaalkleurig satijnbrokaat; petticoats in overvloed, in groen satijn, van goud brokaat, geelbruin gaas, en geborduurde zijde. Twee lijffes met Spaanse mouwen. De farthingales gingen ook mee naar Duitsland: vijf van de twaalf hoepelrokken hadden verwisselbare tafzijde. Er was budget voorzien om twee keer per jaar stoffen in Frankfurt te kopen voor zo'n 24 nieuwe jurken. Kant werd ingevoerd uit Italië. Maar de maatregel die Frederik's hofmeester probeerde in te stellen suggereert dat het budget dikwijls overschreden werd. De hofmeester stelde op schrift dat elk kledingstuk voortaan geheel afbetaald moest zijn, inclusief materiaal en vermaakkosten, voordat Elizabeth het mocht aantrekken. Wanneer Frederik op veldtocht ging schreef hij Elizabeth dagelijks. Dat ging voornamelijk over militaire aangelegenheden, maar ook over de laatste mode die de Duitse dames volgden. Dat vond Elizabeth prachtig en zij deelde deze informatie dan weer met haar jeugdvriendin the Countess of Bedford in Engeland. Uitgebreid schreef ze over vreemde hoeden en capes met veren. Net als de Boheemse adel spraken de Staten-Generaal schande van het lage décolleté dat al Elizabeth's jurken kenmerkten, maar haar boodschapper liet hen weten dat Hare Majesteit zich kleedt zoals Hare Majesteit zich wenst te kleden.

"na de dood van Frederik in 1632 kleepte Elizabeth zich uitsluitend nog in het zwart"

KNAPPE KINDEREN (TAFEL LINKS)

De veelbelovende oudste zoon van de Winterkoning en Winterkoningin stierf al jong. Hij verdrong jammerlijk toen hij met zijn vader naar het binnenhalen van de Zilvervloot was gaan kijken en hun schip door een groter schip overvaren werd. Daarna was hun hoop gevestigd op de tweede zoon: Charles Louis (a), van wie maar liefst twee portretten op de tafel liggen. Elizabeth was teleurgesteld dat hij ten tijde van de Engelse burgeroorlog niet onvoorwaardelijk voor de Engelse koning – zijn oom Charles I (b) – streefde, maar aanpakte met het parlement. Na de Vrede van Münster in 1648 kreeg hij de Palts terug en kon hij in Heidelberg gaan wonen. Zijn zoon, Charles Louis II, kleinzoon van de Winterkoningin, is hier geportretteerd met op de achtergrond de dikke toren van het paleis in Heidelberg (c). De geschilderde portretten van vader (op zeer jonge leeftijd als Apollo) en zoon hangen in de hoek naast het raam.

Naast Charles Louis II liggen de beeltenissen van zijn overgrootvader Frederik IV (d) en zijn grootvader Frederik V (e). Frederik IV was getrouwd met een dochter van Willem de Zwijger. Hij stierf toen Frederik V 14 jaar oud was. Een ander kleinkind, de zuster van Charles Louis II, Liselotte, werd vereeuwigd als Minerva, haar portret hangt naast de deur. Op latere leeftijd zag zij er heel wat minder aantrekkelijk uit, zoals te zien is op de prent op de hoek van de tafel (f). In de vitrine staat het portret van de Britse koning Charles II (g), de zoon van Elizabeth's broer Charles I, in een prachtig vergulde lijst. In de andere vitrine (b) liggen de miniatuurportretten van Elizabeths broers prins Henry en koning Charles I. De glazen druppels in de vitrine zijn zogenaamde Prince Rupert's drops, die elders in deze bijlage zijn afgebeeld en beschreven. Hun naamgever, Rupert, is afgebeeld op de prenten die voor de vitrine liggen (h).



QUEEN OF HEARTS

Vanwege haar charme noemde men Elizabeth the Queen of Hearts, maar ze was fanatiek en bijzonder strijdlustig voor de Protestantse Zaaak. Haar leven lang bemoeide ze zich met de Europese politiek. Pas met de Vrede van Munster in 1648 kreeg haar zoon een deel van de Palts terug.

Onvermoebaar was Elizabeth in haar huwelijksstrategie en vermaard als matchmaker. Met de huwelijken van haar eigen vijf zonen en vier dochters was zij minder succesvol. Hoe gelukkig zou zij zijn geweest met de wetenschap dat vijftig jaar na haar dood haar kleinzoon de Engelse

troon zou bestijgen als King George I. Toen haar neef, de kersverse King Charles II, uit ballingschap naar Engeland kon terugkeren, wilde ze mee. Maar de Hollanders protesteerden heftig. En niet omdat zij zoveel van haar hielden. De Staten-Generaal, het Britse Parlement, de Engelse

Koning en haar trouwe weldoener Lord Craven moesten uiteindelijk de 625.000 gulden vergoeden die Elizabeth bij leveranciers en financiers had uitstaan. Pas in 1661 kon Elizabeth naar Londen vertrekken. Een jaar later was ze overleden.

FREDERIK SCHRIJFT ELIZABETH OVER PARELS VOOR HUN DOCHTER

"Madam [Frederik schrijft zijn echtgenote in het Frans]

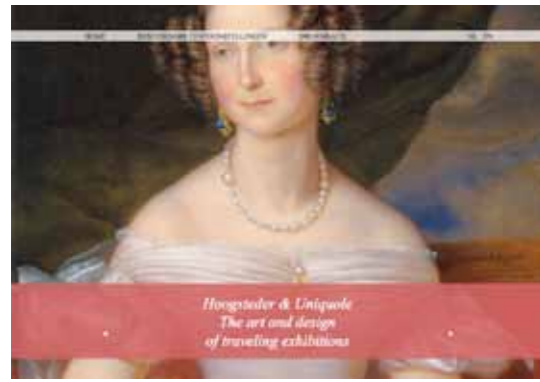
Gisteren ontving ik uw brief met daarin de parels van de Burggravin [van Saxe-Lauenburg]. Ik had toch gedacht dat ze groter waren. Ze zijn erg duur, maar als U ze geschikt acht voor

onze dochter dan mag U ze kopen. Hiervoor sluit ik 333 goudflorijnen bij, die ieder 3 dalers waard zijn, totaal aan goudflorijnen de waarde van 1000 dalers, min één daler. Dit zou ruimschoots genoeg moeten zijn. Ik stuur U ook de parels weer terug. Handel naar eigen inzicht." Verondersteld mag worden dat de Winterko-

ningin de parels kocht, want in haar testament beschrijft haar dochter Elisabeth 'die perlen brassletten, jades mit' vir demanten und die übrigen perlen von der art die dazu geboren, die zwey kleine pirperlen, die ich von meiner frau mutter bekommen [...]'. Ze laat na aan de hertogin van Osnabrück.

Opmerkelijk is dat Elizabeth bezig is kostbare parels voor haar dochter te kopen, terwijl ze uit Praag op de vlucht is. Ze loeert bij Frederik's zuster, Elizabeth van de Palts, getrouwd met de keurvorst van Brandenburg. Zij zijn allen te zien op het schilderij met de hertenjacht, aan de tegenoverliggende wand.





De expositie bij Hoogsteder & Hoogsteder toont niet alleen schilderijen en historische objecten, maar geeft ook een hedendaagse impressie van Elizabeth's boudoir. In de kamer met prinselijke portretten heeft de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten zich uitgeleefd. Daar zien we hoe de 17^{de}-eeuwse kanten kragen 21^{ste}-eeuwse mode-ontwerpers inspireren. Dit hedendaagse aspect is bedacht door tentoonstellingsontwikkelaar en curator Nicole Uniquole. Zij heeft de Winterkoningin als mode-icoon in haar hart gesloten.

In de toekomst zullen Hoogsteder & Uniquole vaker samen tentoonstellingen gaan maken. Deze tentoonstellingen worden zo ontworpen dat ze over de hele wereld naar musea kunnen reizen.

Aan de tentoonstelling over de Winterkoningin werkte ook Nadine Akkerman mee. Zij heeft een ongelofelijke klus geklaard door alle correspondentie van Elizabeth te bestuderen en in kaart te brengen. Tijdens de voorbereidingen van de expositie bij Hoogsteder was zij niet alleen zeer behulpzaam door haar kennis te delen, maar heeft zij ook een flink aantal teksten geschreven.



Nicole Uniquole

VAN VIKTOR & ROLF TOT JONG TALENT



Paleis Oranienbaum, foto: KsDW

Shows bekijken, ateliers bezoeken en rondstruinen op academies. Het hoort er allemaal bij als je in een vroeg stadium op de hoogte wilt zijn van wat er leeft bij ontwerpers en hoe dit zich vertaalt in producten. De Haagse Nicole Uniquole heeft de afgelopen jaren dan ook duizenden ontwerpers ontmoet, in binnen- en buitenland. Het heeft geleid tot lezingen, presentaties en tentoonstellingen over en met het werk van velen van hen, zoals Viktor & Rolf, Jan Taminiau, Gijs Bakker, Hella Jongerius, Marcel Wanders en Iris van Herpen.

Als scout besteedt Uniquole graag aandacht aan opkomend talent. Zo ook vorige zomer tijdens de tentoonstelling 'Dutch Design - Huis van Oranje' in Paleis Oranienbaum. In samenwerking met de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten heeft Uniquole studenten de opdracht gegeven om historische kostuums te vervaardigen.

Alleen de beste kostuums werden opgenomen in de tentoonstelling. Van de studenten werd het uiterste gevraagd. Het resultaat in de Zomereetzaal van het Paleis was verblijvend en de ervaring voor de geselecteerde studenten onvergetelijk. De opening werd verricht door Hare Majesteit Koningin Beatrix en de Duitse Bondspresident. Waren Nederlandse ontwerpers tot 10 jaar geleden vooral gericht op conceptuele vormgeving, de laatste jaren wordt het vakwerk weer omarmd. Ook het maakproces van het ontwerp mag zowel bij ontwerpers als bij de consument weer op een grote belangstelling rekenen. Oorspronkelijkheid, authenticiteit en schoonheid zijn hierbij toonaangevend.

Deze enthousiaste omarming van de ambachtelijke technieken, zoals hout-, leer- en (edel)metaalbewerking, voegen een extra dimensie toe aan het wereldmerk: Dutch Design. De ontwerper, altijd

verkenkend en onderzoekend van aard, verlegt zijn grenzen. Hij treedt in de voetsporen van zijn traditionele voorgangers en gaat tegelijkertijd op een zoektocht naar onontgonnen terrein. Het experiment verkiezend boven het bekende, om tot het uiterste te gaan. Voor Uniquole is dit dan ook de reden om jaarlijks het event annex conceptstore 'Meesterlijk' op de Westergasfabriek te Amsterdam te organiseren. Hét event in november waar designers, mode-ontwerpers, fooddesigners en vaklieden hun passie voor design en ambacht tonen aan een groot publiek (www.meesterlijk.nu).

Nicole Uniquole is curator en ontwikkelt tentoonstellingen, evenementen, boeken en lezingen waar historisch en hedendaags Nederlands ontwerp centraal staan. www.uniquole.nl



Thomas Eurlings, Little boxes



Hedendaags kant van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten.

WWW.GREAT EXHIBITIONS.NL

KANTEN KRAGEN IN DE MODE



Willem van Oranje, gebaseerd op Willem Key



Charles Louis, Atelier van Anthony van Dijk

Kanten kragen tonen de mode van hun tijd. In de tentoonstelling bij Hoogsteder is één kamer gevuld met portretten van mannen met prachtige kanten kragen. In een vitrine in het midden van de kamer is hedendaags kant te zien. De molensteenkraag van Willem van Oranje is in de 17^{de} eeuw al ouderwets. Heel in het begin zien we nog een staande kraag, maar al snel wordt hij plat. Christiaan von Braunschweig en de jonge Winterkoning hebben nog zo'n opstaande ronde oncomfortabele kraag. Platte kragen maken ook een ontwikkeling door. Grappig genoeg is in Engeland de mode weer wat anders. In Van Dijk's portret van Charles Louis is zijn kraag heel anders van vorm en ook veel groter. Kant is een materiaal dat bij mode- en tekstielstudenten erg tot de verbeelding spreekt door de sierlijke motieven, de vertijnde details en de vele toepassingsmogelijkheden. Op de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten, 200 meter bij Hoogsteder & Hoogsteder vandaan, worden vele experimenten met kant uitgevoerd. Voorwaarde is altijd dat al het materiaal zelf vervaardigd moet worden. Het uitgangspunt is dus alleen een draad of een basisstof zonder patroon. Door gebruik te maken van technieken zoals verhitte schroeiën, weven, borduren, werken met rubber en/of met laser wordt hedendaags kant vervaardigd.

ALS JE HAAR MAAR GOED ZIT

Achter de vitrine hangen vier portretten van de Winterkoning. Telkens wat ouder. Het vroegste portret is dat links boven. Frederik heeft een vetkuif. In het portret eronder zit er al wat minder gel in. Van 1610 tot 1630 gaat het vet eruit en wordt het haar steeds wat langer: Beatle haar. Daarna wordt het pas echt lang. Charles Louis, die op de wand er tegenover hangt, heeft in 1637 hippy haar. Maar dat is nog niet alles. Het haar moest nog langer. Maar bij mannen was dat op natuurlijke wijze niet mogelijk. Dus droeg men nephaar. Zoals zijn tijdgenoten in 1670 draagt Rupert een pruik in het ovale portret, een beetje zoals de glamrockers driehonderd jaar later.



PORTRETSCHILDERS IN DE 17^{DE} EEUW

Prins Frederik Hendrik van Oranje

Stadhouder Frederik Hendrik en zijn vrouw Amalia van Solms stelden Gerard van Honthorst als hofschilder aan. Hij maakte hoogwaardige portretten met veel detail, heel secuur uitgevoerd. Mooi voorbeeld is het portret van Frederik Hendrik in prachtig harnas, dat tussen de ramen hangt, maar ook dat van de Winterkoning dat rechts van de schouw hangt (boven). Het is afkomstig uit de collectie van de vorsten van Baden-Baden.

Maar de succesvolle Honthorst alleen kon de vraag niet aan. Hij had een groot atelier waar medewerkers de portretten voorbereiden, maar ook kopieerden. Die kopieën zijn van beduidend lagere kwaliteit. Je haalt ze er in deze kamer zo uit: die van Charles Louis rechts bijvoorbeeld. Het portret van paltsgraaf Maurice is weer veel beter en preciezer gemaakt. Het komt dan ook uit de verzameling van William Earl of Craven. Het gordijn achter het andere portret



van Charles Louis (gele kolom) is typisch Engels. Het is een herhaling van het stuk dat Anthony van Dijk van hem en Rupert maakte in 1637. Ook Engels is de rode achtergrond in het vroege portret van de Winterkoning, links van de haard. Het ontstond in Londen maar is gebaseerd op een prent van Michiel van Mierevelt. Michiel van Mierevelt was één van de succesvolste schilders uit het eerste kwart van de Gouden Eeuw. Hij schilderde nog preciezer dan zijn opvolger Gerard van Honthorst. Het portret van Christiaan von Braunschweig (held van Elizabeth) is bijzonder goed getroffen. Het is ook uniek. Het is geen type waar veel herhalingen van zijn. Het kostte indertijd 48 gulden. Voor een kopie betaalde bij Mierevelt de helft. Iedere schilder leende van de vorige en voegde zelf weer wat toe. Zo ging sir Peter Lely kleurrijker schilderen en met bredere toets, getuige het ovale portret van Rupert op latere leeftijd.

Maurice van de Palts, beide geschilderd door Gerard van Honthorst.

DE HELDEN VAN ELIZABETH:

CHRISTIAAN VON BRAUNSCHWEIG EN WILLIAM CRAVEN

Christiaan von Braunschweig-Wolfenbüttel (1599-1626)

Hertog van Braunschweig en Lüneburg
Bisschop van Halberstadt

William, Earl of Craven (1608-1697)

Beschermheer van de Winterkoningin

Sir William Craven was een eeuwige vrijgezelle en de zevende rijkste man van Engeland. Op zijn 19^{de} had hij de titel van Baron geërfd; in 1665 werd hij verheven tot graaf.

Het was moeilijk vorsten te vinden die zich aan de zijde van Winterkoning en Winterkoningin wilden scharen om tegen de machtige keizer ten strijde te trekken. Hertog Christiaan von Braunschweig was één van de ferventste aanhangers. Hij was een neef van Elizabeth en groot bewonderaar van haar. In zijn vaandel voerde hij haar handschoen en de wapenspreuk Für Gott und für Sie. Deze wildebras was erfbischoep van Halberstadt en werd der tolle Halberstädter genoemd. Toen hij een schotwond opliep liet hij zijn linker onderarm amputeren onder luid tromgeroef en trompetgeschal. Na afloop liet hij een herdenkingsmunt slaan met de tekst Altera Restat (vrij vertaald: de ander heb ik nog).

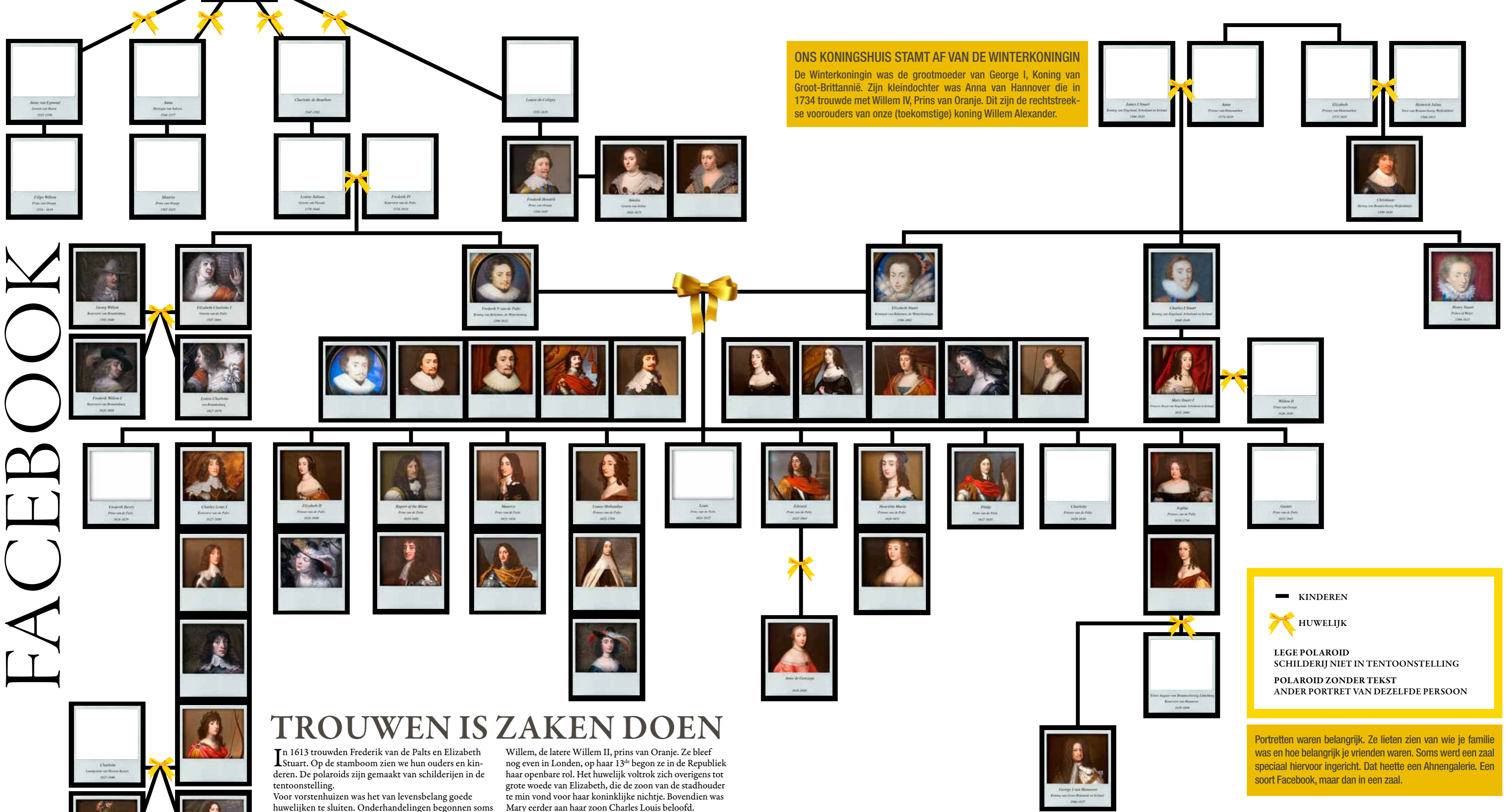
Hij had altijd al een speciale band met Elizabeth omdat hij in 1622 Coombe Abbey in Warwickshire in bezit had gekregen. Op dit landgoed was Elizabeth opgevoerd. Craven vocht mee in de strijd om de Palts. Bij de succesvolle belegering van Kreuznach in 1632 verdedigde hij eigenhandig een aanval op Frederik. Vanaf dat moment sloot de Winterkoningin hem in haar hart. Later reddde hij ook het leven van Rupert. Hij was erbij toen Elizabeth haar hele vermogen inzette op één laatste grote aanval op de Palts. Bij de desastreuze slag bij Wotho in november 1638 werden Craven en Rupert gevangen genomen door de keizerlijke troepen.



William werd apart van Rupert gevangen gezet. Een jaar later lukte het hem zichzelf vrij te kopen met het astronomische bedrag van £20.000. Kreupel gemaakt door zijn verwondingen keerde William Craven terug naar Den Haag. Direct daarna voegde hij zich bij Charles Louis voor de volgende legerstraf.

Samen met de Paltsprins Rupert en Maurice was Craven actief in de Engelse burgeroorlog. Hij droeg £50.000 bij aan de financiering van royalistische legers. Naar verluidt zou hij ook Elizabeth hebben onderhouden, toen haar pensioengelden niet meer werden uitbetaald na de ontvoering van Charles I in 1649.

FACERBOOK



ONS KONINGSHUIS STAMT AF VAN DE WINTERKONINGIN De Winterkoningin was de grootmoeder van George I, Koning van Groot-Brittannië. Zijn kleindochter was Anna van Hannover die in 1734 trouwde met Willem IV, Prins van Oranje. Dit zijn de rechtstreekse voorouders van onze (toekomstige) koning Willem Alexander.

Legend for the genealogical chart:
- KINDEREN (black line)
- HUWELIJK (yellow ribbon)
- LEGE POLAROID SCHILDERIJ NIET IN TENTOONSTELLING (empty box)
- POLAROID ZONDER TEKST ANDER PORTRET VAN DEZELFDE PERSOON (box with portrait)

TROUWEN IS ZAKEN DOEN

In 1613 trouwden Frederik van de Palts en Elizabeth Stuart. Op de stamboom zien we hun ouders en kinderen. De polaroids zijn gemaakt van schilderijen in de tentoonstelling. Voor vorstenhuizen was het van levensbelang goede huwelijken te sluiten. Onderhandelingen begonnen soms al in het eerste levensjaar van het kind. Leeftijd vormde geen belemmering; leeftijdsverschil ook niet. Maar regel was dat voor de 12-jarige leeftijd het huwelijk niet kon worden geconsumeerd. Frederik en Elizabeth hadden veel geluk. Ze waren beiden 16 jaar oud. Maar Mary Stuart was negen jaar, toen zij trouwde met

Willem, de latere Willem II, prins van Oranje. Ze bleef nog even in Londen, op haar 13de begon ze in de Republiek haar openbare rol. Het huwelijk voltrok zich overigens tot grote woede van Elizabeth, die de zoon van de stadhouder te min vond voor haar koninklijke nichtje. Bovendien was Mary eerder aan haar zoon Charles Louis beloofd. De stamboom toont hoe door dit huwelijk allerlei families met elkaar werden verbonden. Wanneer we een paar eeuwen later kijken is ieder vorstehuis wel op één of andere manier met elkaar verbonden. De stamboom toont hoe door het huwelijk van Frederik en Elizabeth allerlei families met elkaar werden verbonden

Portretten waren belangrijk. Ze lieten zien van wie je familie was en hoe belangrijk je vrienden waren. Soms werd een zaal speciaal hiervoor ingericht. Dat heette een Ahnengalerie. Een soort Facebook, maar dan in een zaal.

PRINSES SOPHIE



In de winkel van Michiel van Mierevelt in Delft kon iedere 17^{de} eeuw een portret kopen van een beroemdheid. Van Prins Maurits van Oranje of zijn familie en dus ook van de Winterkoning en Winterkoningin. Dergelijke portretten werden in een grote oplage gemaakt. Daarom is het meestal onmogelijk vast te stellen, wie in de 17^{de} eeuw welk exemplaar van een bepaald type portret bezat.

Van de Prinses Sophie Portretserie weten we dat precies. Sophie was de jongste dochter van de Winterkoning en -koningin en trouwde in 1658 met Ernst August, Hertog van Hannover en later zelfs keurvorst. Zij woonden op Slor Marienburg in Hannover. De inboedel van dit kasteel werd verkocht in 2005 door Sotheby's. De schilderijen die in deze kamer hangen komen allemaal uit de eigen collectie van prinses Sophie. In Hannover heeft zij haar eigen familie laten portretteren. De schilder baseerde zich op prenten en bestaande schilderijen. Zo is het portret van Philip (die al op 27-jarige leeftijd was overleden) een kopie van Cornelis Janson van Ceulen. De meeste portretten gaan echter terug op schilderijen van Gerard van Honthorst.

Duidelijk van een andere hand is het zelfportret van Louise Hollandine als abdis van het Franse klooster Maubuisson. Zij zal het zelf naar haar zusje hebben opgestuurd. Het portret van Sophie zelf en dat van haar zoon George I zijn in het eerste kwart van de 18^{de} eeuw geschilderd. Van beduidend hogere kwaliteit is het portret van Rupert van de Palts met het eerste Moorse jongetje dat hij in Mauretanië kreeg en jarenlang onder zijn hoede nam.

Op de veiling waren de portretten in erbarmelijke staat. Ze waren nauwelijks te beoordelen. Decennialang hadden ze opgeslagen gestaan in vochtige ruimten. De doeken zaten vol schimmel en waren bijna verteerd. Door de eeuwen heen waren ze bovendien onakkundig gerestaureerd en overschilderd. Ze zijn nu voor het eerst sinds 350 jaar te zien, in oude luister hersteld.



Zelfportret van Louise Hollandine van de Palts, abdis van het Klooster Maubuisson



LOUISE HOLLANDINE (1622-1709)

Louise Hollandine werd geboren in Den Haag. Haar naam was zeer tactisch gekozen. Louise verwees naar haar grootmoeder, Louise Juliana, de dochter van Willem van Oranje. Zij was getrouwd met Frederik IV van de Palts. Hollandine werd ze genoemd naar de Staten van Holland. Dezen schonken haar als dank voor de ervolle naamswijziging, een bedrag van 2000 pond, gelijk aan 20.000 gulden. Dit bedrag zette Elizabeth eerst uit tegen rente, maar in 1628 gebruikte ze het om haar eigen schulden af te lossen, zoals het schuldenlijstje laat zien.

De daadwerkelijke peetvader van Louise Hollandine, Christiaan van Braunschweig, bedeede haar rijkelijker met oorlogsbuit. Dudley Carleton, de Engelse ambassadeur in Den Haag, schrijft daarover: the duke gave her 10,000 Hongres Ducasts; 200 golden guilders to each of the Queens gentlewomen, with one hundred to the nurse and as much to the midwife. This farre exceeds the bounty of our masters of Holland. But they may be the easier excused because they come not so easily by it as the Duke.

Haar historische bekendheid verwierf Louise Hollandine door haar schilderkunst. Zij was opgeleid door de hofschilder Gerard van Honthorst. Bij haar schilderijen zien we dat de gezichten beter zijn geschilderd dan de rest van het lichaam en de kledingstukken. Voor gezichten werden vaak sjablonen gebruikt: ze werden als het ware overgetrokken van tekeningen. De rest van het schilderij was meer vrij werk. Louise Hollandine bleef haar hele leven schilderen. Dit zelfportret is de enige afbeelding van haar als non. Eind 1657 vluchtte Louise Hollandine naar Antwerpen om over te gaan op het katholieke geloof. De wildste geruchten deden al snel de ronde: de Paltsprinses zou zeven maanden zwanger zijn. Vanuit Antwerpen stelde Béatrix de Cusance (1614-1663) de Winterkoningin gerust: via Constantijn Huygens liet zij weten dat Louise Hollandine eerder dun dan dik was.

De bekering was jaren geleden tot stand gekomen onder de invloed van Elizabeths schoonzus, Henrietta Maria, koningin van Groot-Britannië. Zij was in 1642 naar de Nederlanden vertrokken om kroonjuwelen te verpanden om de Engelse burgeroorlog te financieren.

In 1657 kon Louise Hollandine vluchten met hulp van Maria Elisabeth II van den Bergh (1613-1671), markiezin van Bergen op Zoom en prinses van Hohenzollern. Zij had de 35-jarige prinses aan een paspoort geholpen. Elizabeth was furieus: ze verzocht de Staten-Generaal Maria Elisabeth II, ooit haar eigen hofdame, haar bevoegdheden als markiezin tijdelijk te ontnemen. Drie brieven in het handschrift van de markiezin waren genoeg bewijs voor de Staten-Generaal om op 9 januari 1658 hiertoe daadwerkelijk over te gaan. Pas één jaar later werd de markiezin in haar ambt hersteld.

Na een kort verblijf in een klooster in Antwerpen, werd Louise Hollandine opgevangen door haar broer Edward in Frankrijk. In 1659 werd zij novice in Maubuisson, een klooster voor vrouwelijke cisterciënzers. In 1664 werd zij door Koning Lodewijk XIV benoemd tot abdis van datzelfde klooster. Haar moeder zou zij nooit meer zien.

RUPERT, PRINS VAN DE PALTS (1619-1682)

Op 17 december juichten de inwoners van Praag het pas gekozen koningspaar toe, vanwege de geboorte van hun derde zoon Rupert. Het verhaal gaat dat bij hun vlucht uit Praag een paar maanden later, zij bijna Rupert hadden vergeten. Ternauwernood was hij in de laatste kar gelegd. Op jonge leeftijd trad Rupert in dienst van het leger van Maurits Prins van Oranje. Daar heeft hij in feite het vak van militair geleerd. In de 30-jarige Duitse oorlog hielp Rupert zijn oud-oom Prins Frederik Hendrik van Oranje met de belegering van Rijnberg. Daarna vochten Rupert en zijn broer Charles Louis mee met een eigen leger tegen de keizer. Samen met William Craven werd Rupert gevangen genomen in Lemgo. De Paltsprins werd overgebracht naar Linz waar hij een paar jaar gevangen zat. In deze tijd hield Rupert zich bezig met etsen en raakte zo ook bekend met het net uitgevonden mezzotint procedé. Als één van de eersten heeft hij zich hierin bekwaamd. Hoewel Rupert de techniek niet heeft ontdekt, heeft hij deze wel grote faam gegeven en bijgedragen aan de ontwikkeling ervan.

In de Engelse Burgeroorlog vocht Rupert voor zijn oom Charles I als General of the Horse. Rupert veroverde de stad Bristol voor de Engelsen. Hij schreef daarmee één van de belangrijkste overwinningen in de Engelse Burgeroorlog op zijn naam. Tijdens het interregnum, na de onthoofding van Charles I, voer Rupert samen met zijn broer Maurice als Privateer – legale zeerover – over alle zeeën om schepen buit te maken. De opbrengst ging naar Charles II.

Na de restauratie van Charles II als koning van Groot-Britannië vocht Rupert mee in de Engels-Nederlandse Zeeoorlogen. In de 2^{de} Zeeoorlog werd Rupert benoemd tot admiraal en streed met zijn vlaggenschip de HMS the Royal James tegen de Nederlanders. Rupert versloeg ze in Lowestoft in 1665 door een zelfbedacht plan. In de 3^{de} Zeeoorlog had Rupert drie eigen schepen die hij succesvol inzette bij de Slag bij Schooneveld.

Rupert was niet alleen admiraal maar werd ook de hoogste legeraanvoerder. Hij had dus de hoogste leiding over het totale Engelse leger. Als admiraal was Rupert vergelijkbaar met onze zeehelden als Michiel de Ruyter, Witte de With en Maarten Tromp. Maar voor de Engelsen was hij ook een soort stedendwinger – net als Frederik Hendrik. Er is ook in Londen een Rupert Street, naast Trafalgar Square. Er is ook een muziekstuk Prince Rupert's March. Naast kunstenaar en legerleider was Rupert ook wetenschapper. Hij verdiepte zich onder meer in de glazen druppels, Bataafse tranen, die hij in de Nederlanden tegenkwam.

Bijzonder aan deze druppels is dat de glazen bol niet breekt als er met een hamer op wordt geslagen, maar dat wanneer er een stukje van de staart wordt afgebroken het geheel explodeert. Op youtube zijn er meerdere filmpjes over te zien. Rupert bracht de curieuze objecten naar Engeland, waar ze in de Royal Society uitgebreid werden bestudeerd en werden omgedoopt tot Prince Rupert's Drops.



Rupert bleef ongetrouwd maar had twee kinderen: Dudley Bard en Rupertia Howe. In Engeland staat Rupert bekend als Rupert of the Rhine.

Dit schilderij uit de collectie van Prinses Sophie van de Palts is mogelijk vervaardigd door Godfried Kneller. Rupert is afgebeeld als privateer met op de achtergrond Cape Blanc, aan de kust van Mauretanië. Daar kreeg hij deze negerjongen, die hij als page aannam en jarenlang opvoedde.

In zijn hand heeft Rupert de kerfstok van de jongen. Hierop stond in code zijn levensgeschiedenis.

De lijst is speciaal vervaardigd voor dit portret door John Davies in Londen. Het is een kopie van de 17^{de} eeuwse lijst voor het portret van Michiel de Ruyter. Maar met toevoegingen die slaan op het leven van Rupert. Zoals links het medaillon met Rupert als Master

of the Horse. En rechts dat van het schip the Royal James, waarop Rupert zijn eigen ontworpen Rupertinoe Guns had laten installeren. Rupert's drops ontbreken uiteraard niet, evenals zijn hond Boye en een tennisracket – Rupert werd geprezen als de beste tennisspeler in Engeland –. De St George and dragon onder aan de lijst verwijst naar de Orde van de Kousenband.

Prinses Sophie correspondeerde met William Craven over een serie schilderijen die zij van plan was te laten maken, waarin het roemrijke leven van haar broer Rupert zou worden afgebeeld. Deze is helaas nooit gerealiseerd.



GEORGE I (1660-1727)

KEURVORST VAN HANNOVER, KONING VAN ENGELAND, SCHOTLAND EN IERLAND

Koning Stadhouder Willem III was kinderloos gestorven. Een katholieke vorst wilden de Engelsen geenszins na de ellende met James II. Zijn dochter Queen Anne regeerde zolang ze protestants was. De Act of Settlement uit 1701 – getekend in het huis van de Winterkoningin in Den Haag – had namelijk bepaald dat de Engelse troonopvolgers protestants of anglicaans moesten zijn. Dit hield in dat na het overlijden van Anne, Prinses Sophia van de Palts, de Engelse troon zou overnemen. Helaas overleden Anne en Sophia in hetzelfde jaar. Haar oudste zoon George werd in 1714 gekroond tot Koning George I van Groot-Britannië en Ierland. Hij was geboren in Hannover en sprak Duits. De Engelse taal werd hij nooit helemaal machtig. George verbleef regelmatig in Hannover en had vele Duitse maîtresses. De Engelsen vonden George niet erg intelligent en zijn inburgering was niet zo geslaagd. Dat ging beter met zijn zoon George II.

Dit schilderij is niet door zijn moeder besteld aangezien deze al overleden was ten tijde van zijn koningschap. Maar het is wel afkomstig uit de collectie van de vorsten van Hannover. Het is een herhaling van een bekend type door Godfried Kneller.



EEN VERBODEN LIEFDE TUSSEN PALTS EN BRANDENBURG



Onderdeel van de tentoonstelling is een prachtig en kleurrijk schilderij van de Haagse schilders Jan van Goyen en Jacob Fransz. van der Merck. Wat het schilderij precies voorstelde was onbekend, totdat Willem Jan Hoogsteder het mysterie kort geleden wist te ontfaelen. In een landschap staat een groep figuren waarin heel duidelijk Elizabeth Stuart, de Winterkoningin, herkenbaar is. Ze gaat gekleed in het zwart, wat erop duidt dat het geschilderd is ná het overlijden van haar man de Winterkoning Frederik V, keurvorst van de Palts. Zijn opvolger, zoon Charles Louis staat naast zijn moeder. Over de identiteit van de andere figuren werd gespeculeerd. Omdat het schilderij met het keurvorstenpaar te maken had, kreeg het de spreekwoordelijke titel Keur baart Angst. Wie kiest wordt bang. Wat blijkt: het schilderij gaat inderdaad over keuzes. Niet over het kiezen van de keizer (de taak van een keurvorst), maar over een veel belangrijker keuze. Die van huwelijkskandidaat. Niet de Winterkoningin als machtige weduwe in het zwart staat hier centraal, maar de dame in het blauw, die ons recht aan kijkt. Haar jurk heeft de kleur van de Palts en haar hoed is rood wit met oranje. Onmiskenbaar is het de Paltsprinses Louise Hollandine. Zij is in charge en heeft het mes in haar handen, waarmee ze de kop van het hart heeft afgesneden. Ze staat naast haar broer Charles Louis. De boer achter hen sterft af, de V-vorm refereert aan de V van Frederik V. Daaruit ontspruiten twee stammen. Marieke de Winkel, expert op het gebied van 17^{de}-eeuwse kleding, heeft aan

de hand van de mode die de personen dragen kunnen bepalen, dat de scène zich afspeelt rond 1638-40. Dat was belangrijke informatie. Want wat gebeurde er in die tijd met Louise Hollandine? Na langdurig onderzoek kwam aan het licht dat ze Frederik Willem van Brandenburg ontmoette, die in Leiden studeerde. Veel saillantier was nog, dat beiden erg op elkaar verkikkerd raakten. Dit nam zelfs zulke proporties aan, dat Frederik Willem in 1638 werd teruggeroepen door zijn vader naar Berlijn. Het zou toch niet gebeuren dat een machtige Brandenburg zou trouwen met een arme Paltsprinses. Rechts in het schilderij verdwijnt Frederik Willem letterlijk uit beeld, schalks Louise aankijkend. Links van hem werpt zijn vader, Georg Willem, zijn zoon een berispelende blik toe. De dames vermaken zich duidelijk meer. Zij zagen een huwelijk tussen de twee positiever in. De oudere vrouw in de oranje jurk reikt de hand naar haar leeftijdgenoot de Winterkoningin, in het zwart. Ze kijken elkaar vrolijk aan. Ze kennen elkaar blijkbaar goed. Wie anders kan de dame in het oranje zijn, dan de echtgenote van de boze vader Brandenburg. Wat blijkt: zij heet ook Elizabeth van de Palts (Elisabette Charlotte) en is de zuster van Frederik V, de overleden Winterkoning. Zij is het schoonzusje van de Winterkoningin, die ze de hand reikt. Ze heeft aan haar hof in Brandenburg verschillende Paltsprinsjes en -prinsessen opgevoed, toen Elizabeth en Frederik in Praag zaten. Palts en Brandenburg waren dus al eerder getrouwd. En Louise Hollandine en Frederik Willem zouden in hun voetstreden. De twee stammen Palts

en Brandenburg nog sterker verbonden, zoals de bomen achter aangeven. Nu de hoofdpersonen bekend zijn kunnen ook de overige figuren geïdentificeerd worden. Schoonzusjes Elizabeth hebben beiden hun oudste dochter meegenomen. Helemaal vooraan geknield zit Louise Charlotte van Brandenburg en achter de Winterkoningin staat Elizabeth II. De 12-jarige Paltsprins Edward en zijn twee jaar jongere broer Philip fungeren als pages in het historiestuk. Maurice en Rupert waren rond deze tijd niet in de Republiek. Dat deze nieuwe uitleg blijkt te kloppen, bewijzen andere portretten van afgebeelde personen. Hun gelaatstrekken komen sterk overeen. Rechts in de boom zien we de takken de letters F (of E), BP (ineen) en L maken. Zij schrijven de geschiedenis van dit schilderij, hier in deze tentoonstelling voor het eerst geopenbaard. In 1642 schrijft Frederik Willem zijn tante de Winterkoningin dat hij nog altijd de intentie had om met haar dochter te trouwen. In cijfercode schreef Elizabeth aan diplomaat Sir Thomas Roe: I pray make no mention of this to any body liuing for some reasons you shall know when we meet - I dare not trust it to paper - I mean what concerns the Elector of Brandenburg and my Louise Hollandine. Het was een gevaarlijk spel: na Frederik Willems terugkeer in Berlijn in 1638 had de jonge keurvorst een mysterieuze ziekte ontwikkeld. Hij was ervan overtuigd dat de Graaf van Schwartzenberg, één van de adviseurs van Brandenburg, hem probeerde te vergifigen om de verbinenis te voorkomen.

Jachtslot te Rhenen, Palazzo Renense

De drie machtige weduwses zaten niet het hele jaar op elkaars lip rond het Binnenhof. Amalia had meerdere buitenverblijven, waarvan Huis ten Bosch de bekendste is. En ook de Winterkoningin vertoefde zomers buiten de Hofstad. Zij had samen met haar echtgenoot Frederik in 1628 en 1629 een jachtslot laten bouwen in Rhenen door de Haagse schilder-architect Bartholomeus van Bassen. In de jaren van de bouw dirigeerde Elizabeth de werkzaamheden terwijl Frederik de Prins van Oranje bij het beleg van 's-Hertogenbosch assisteerde. Frederik had moeite Elizabeth te overtuigen de bouw tijdelijk te staken toen de gevechten dichterbij kwamen. We heare them shoote as they were madd, my windowes



shakes with it', schreef ze aan de diplomaat Sir Thomas Roe vanuit Rhenen. Het Koningspaar was dol op jagen, maar Frederik heeft er maar een zomer van kunnen genieten. Hij stierf in 1632. Het koningshuis hing vol met schilderijen en kostbaarheden en ook de

tuinen en menagerie werden een bezienswaardigheid. "en soo te Reenen [...] en het hof, daer de koningin van Bohemen toen was, siende, dat seer wel gestoffeert is, voornaemelijk met veel schilderijen van Hondthorst en tapjten die noch mede uit Bohemen gekomen sijn" schrijft de zoon van P.C. Hooft, Arnout Hellemans Hooft, over een bezoek aan Palazzo Renense in september 1649. In de 18^{de} eeuw raakte het in verval en in 1812 werd het gesloopt. Door bewaard gebleven tekeningen en schilderijen was het mogelijk het slot te reconstrueren. De maquette is in bruikleen van Museum het Rondeel in Rhenen. Ze werd vervaardigd door Coes Verhaaf in 2010.

Rondom de Haagse Hofvijver woonden in de tweede helft van de Gouden Eeuw drie machtige weduwses. De hoogste in rang was de Winterkoningin, Elizabeth Stuart. Zij verbleef met haar hofhouding in het huis van Oldebarnevelt en het aangrenzende huis van diens schoonzoon aan de Kneuterdijk. Aan de andere kant van de vijver, op het Binnenhof, woonde Amalia van Solms in het Stadhoudelijk Kwartier. Deze voormalige hofdame van de Winterkoningin, was sinds 1647 weduwe van Stadhouder Frederik Hendrik. Amalia's schoondochter, de Engelse koningsdochter Mary Stuart, die in rang hoger was dan Amalia, had haar vertrekken eveneens aan het Binnenhof. De drie weduwses bemoeiden zich zeer actief met de politiek. Elizabeth wilde haar gebieden terug. En Amalia en Mary stredden om de voogdij over hun (klein)zoon Willem III en wilden dat hij Stadhouder zou worden en de macht zou krijgen die zijn voorvaderen vóór het Eerste Stadhoudersloze Tijdperk hadden gehad. Deze krachtige dames waren de belangrijkste vrouwen in de Republiek. Het Haags Historisch Museum plant een tentoonstelling over de drie vrouwen in het najaar van 2014. Tot eind mei zijn hun portretten vast te zien in de tentoonstelling bij Hoogsteder & Hoogsteder.

AMALIA VAN SOLMS (1602-1675)

Amalia van Solms was de dochter van Johann Albrecht I, Graaf van Solms-Braunfels, die het huishouden van Frederik in Heidelberg bestierde, en Agnes van Sayn-Wittgenstein. Net als haar twee zusjes, Ursula en Louise Christina, was Amalia opgevoed als hofdame van Elizabeth. Zij kwam in het gevolg van Elizabeth en Frederik mee naar de Republiek, waar ze Prins Frederik Hendrik leerde kennen. Toen het huwelijk van de Oranjeprins en Elizabeth's hofdame in 1625 werd aangekondigd schreef Elizabeth daarover aan de Engelse diplomaat Sir Thomas Roe: "I am sure you heere alreadie of this Prince of Orenge's mariage with one of my woemen, she is a Countesse of Solmes



daughter to Count Solmes [who] serued the King of Bohemia at Heidelberg, I dout not but you remember him by his red face and her mother by her fatness. She you neuer saw but two of her sisters. She is verie handsome and good." Als grappige roddel schrijft Elizabeth Tom Roe dat hij Amalia's vader – toen al overleden – zich wel zal herinneren vanwege zijn rode gezicht en haar moeder vanwege haar vette voorkomen. Amalia had Sir Thomas nooit ontmoet. Elizabeth omschrijft haar als erg knap en deugdzaam. Maar de plotselinge verschuiving in status van Amalia in Den Haag, van hofdame naar Prinses van Oranje, zou zorgen voor toenemende rivaliteit tussen Elizabeth en Amalia.



Het huis met de rode baksteen en versieringen boven de ramen was het huis waar Elizabeth woonde.



MARY STUART (1631-1660)

Mary Stuart was een stuk jonger dan Elizabeth en Amalia. Zij was een nichtje van Elizabeth, want haar vader was Elizabeth's broer, de Engelse koning Charles I. Als oudste dochter van de koning kreeg zij de titel Princess Royal. In 1642 trouwde ze, op 9 jarige leeftijd, met Willem II, de oudste zoon van Frederik Hendrik en Amalia. Zo werd ze de schoondochter van Amalia. Wegens haar jonge leeftijd werd het huwelijk nog niet geconsumeerd. Haar rol als schoondochter van de Stadhouder speelde zij vanaf haar 12de jaar. Mary bewoonde de Stadhoudelijke vertrekken aan het Binnenhof. Oorspronkelijk waren die gevestigd op de plek van de huidige Eerste Kamer. Haar boudoir is nog altijd bewaard gebleven.

Haar eerste en enige kind, de latere Koning-Stadhouder Willem III, werd geboren in 1650. Een paar dagen eerder was Mary's echtgenoot Willem II aan de pokken overleden. Tussen Mary en Amalia barste een langdurige strijd los over de voogdij over het jonge Oranjeprinsje. Er waren sowieso al spanningen tussen de twee dames, omdat Mary Stuart zich, als dochter van de Engelse koning, strikt hield aan het protocol en in rang hoger was dan haar schoonmoeder Gravin Amalia. Uiteindelijk zou Amalia haar veel jongere schoondochter en haar voormalige werkgeefster ruim overleven. Mary Stuart overleed aan de pokken in 1660 op 29 jarige leeftijd, kort na haar terugkeer naar Londen. Elizabeth Stuart overleed, ook in Engeland, in 1662. Amalia van Solms leefde nog tot 1675.

Elizabeth Stuart en Constantijn Huygens

bron: N. Akkerman, "Cupido en de eerste koningin in Den Haag, Constantijn Huygens en Elizabeth Stuart" in De Zeventiende Eeuw 25 (2), pp.73-96. Elizabeth Stuart is instrumenteel geweest voor het transformeren van Den Haag tot een culturele Hof- en hoofdstad. Door de aanwezigheid van Elizabeth kreeg het provinciale Den Haag een koninklijk karakter. Gedurende de laatste paar jaar, hebben letterkundigen met recht Elizabeth geportretteerd als een sleutelfiguur, een patrones van vele culturele activiteiten. Het is logisch dat één van de hoofdrolspelers in cultureel Den Haag, anglofiel Constantijn Huygens, haar immers bewonderde. Huygens' carrière was dan ook verweven met de aanwezigheid van de eerste koningin in Den Haag. Het was dankzij de aanbeveling van Elizabeth dat Huygens secretaris van Stadhouder Frederik Hendrik werd. Maar hoewel Huygens vanaf het begin idolaat van Elizabeth was, zat hun relatie ook vol spanningen. Zo schreef hij – kort voor zijn aanstelling als secretaris - in 1624 een masque voor de koningin waarvan de eerste versie resoluut door Elizabeth werd afgekeurd.

ELISABETH ALS KONINGIN ESTHER



Elizabeth had een grote voorkeur voor toneelspel, speciaal voor masques. De oorsprong van deze maskerades zijn terug te voeren op de tableaux vivants van de middeleeuwen. Aan het Engelse hof werd dit genre ontwikkeld tot de razendpopulaire masques. Dankzij Elizabeth maakte ook de Haagse aristocratie kennis met de masques. Op uitnodiging konden hovelingen en buitenlandse ambassadeurs deze semiprivat vertoningen bijwonen. Mannelijke, professionele acteurs spraken de monologen en acrobaten dansten de moeilijkste choreografie. Maar veel belangrijker: de hovelingen konden zelf participeren. En heel bijzonder: zelfs de dames mochten meedoen. Ze waren zogenaamd niet te herkennen met een masker op. De aristocratie speelde in deze masques hun rol in prachtige gewaden, door middel van danspatronen en gebaren, maar zonder een woord te spreken. De schilder Gerard van Honthorst speelde hier handig op in. Zo maakte hij van Elizabeth dit portret, waarin ze de rol aanneemt van koningin Esther. Van Honthorst vervaardigde ook een aantal zeer grote historiestukken, waarin Elizabeth en haar gezin glansrollen vervulden. De allergrootste werd afgelopen Valentijnsdag in het Museum of Fine Arts in Boston getoond na uitvoerige restauratie. Het is eigendom van de vorsten van Hannover en hangt gewoonlijk in hun kasteel in Herrenhausen. Maar ook in Washington DC zijn Winterkoningin fans. Georgianna Ziegler, Head of Reference van de Shakespeare Library in Washington, schrijft over dit portret van Elizabeth als koningin Esther het volgende: "This colorful portrait of Elizabeth of Bohemia as the biblical Queen Esther was probably painted by Honthorst around 1632. It fits the popular taste at the time, shared by Elizabeth, for portraying family members as historical or allegorical figures. Esther was an important figure in Jewish as well as Dutch history. Known for bravely confronting King Ahasuerus to identify Haman as chief enemy of the Jews, Esther was adopted by the Dutch in their struggle against the Catholic Hapsburg empire. There are several iconographic traditions for Esther, but this portrait fits the style showing her as one of the nine Female Worthies of the world. She holds a scepter, signifying her conquest over her enemies, and she stands in front of a pillar, representing Fortitude. In January 1632, after Frederick left to fight for his lands in the Palatinate, Elizabeth may well have seen herself as an Esther figure. Like the Jewish queen who petitioned Ahasuerus on behalf of her people, Elizabeth was tireless in her advocacy for the restoration of the Protestant Palatinate, writing many letters to her brother Charles I and to English nobles. The painting certainly dates from before Frederick's tragic death in November 1632, because after that time, she is always depicted wearing black."

HUYGENS EN DEN HAAG



HUYGENS ROND DE HOFVIJVER
Museum Bredius en Haags Historisch Museum
25 april t/m 8 september 2013

Van 25 april t/m 8 september organiseren het Haags Historisch Museum en Museum Bredius samen de presentatie Huygens rond de Hofvijver. Deze zomer staat Den Haag volop in het teken van Constantijn en Christiaan Huygens. In de hele stad worden exposities en activiteiten georganiseerd rondom het Huygensjaar 2013.

Het Plein met links het imposante Huygenhuis, Tekening door Jan van Call, 1690, collectie Haags Gemeentearchief, te zien in het Haags Historisch Museum



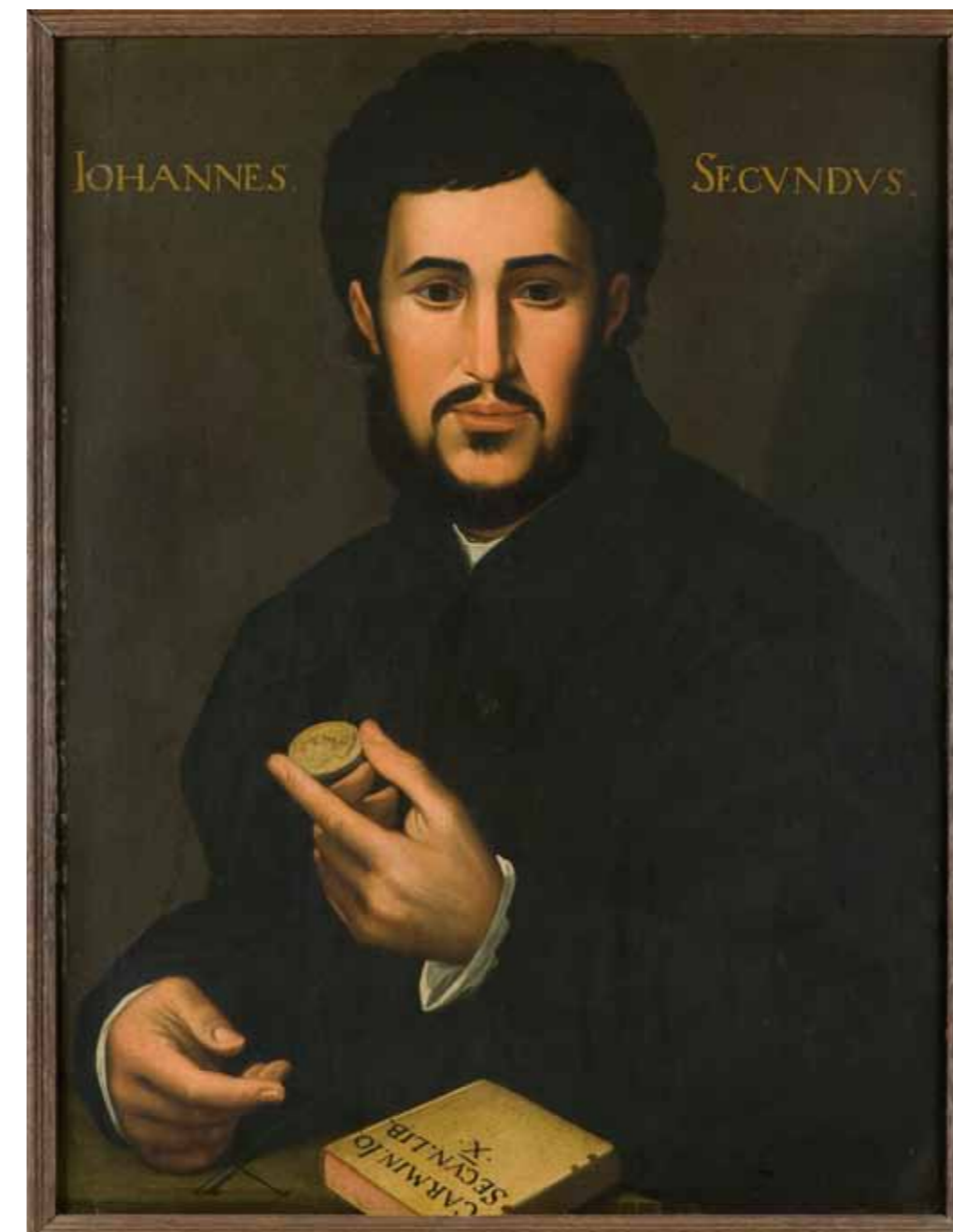
Het is misschien niet eens overdreven om te zeggen dat Den Haag in zijn lange geschiedenis geen grotere bewonderaar heeft gehad dan Constantijn Huygens. Geen dichter heeft een stad of plaats ter wereld zo veelvuldig vereeuwigd als Huygens zijn Den Haag. In het Nederlands, het Latijn of het Frans getuigt Huygens' poëzie constant van de bijzondere band met de plek waar hij geboren werd. Niet dat zijn horizon niet verder reikte dan de Haagse singels – in zijn jeugd maakte hij reizen naar Londen en Venetië en later, in dienst van de Oranjes, verbleef hij aan de hoven van Versailles en Fontainebleau. Het hoogtepunt van iedere reis was echter altijd weer de thuiskomst in Den Haag: "Mij trof wat lue geesten die verzadigd zijn in de honkvaste zoetheit van thuis niet beseffen: jouw pracht, mijn geliefde Den Haag. Waar de wereld ook schittert in schoonheid, nergens kan zij zich meten met jou." Welke Hagenaar of Hagenees spreekt vandaag de dag nog zo over zijn stad?

Maar Huygens heeft Den Haag niet alleen beschreven op papier; hij heeft de stad ook verfraaid met verschillende bouwprojecten. Als secretaris aan het hof kreeg hij van stadhouder Frederik Hendrik aan het Plein een stuk grond geschonken waar hij in 1634 zijn eigen classicistische stadspaleisje liet bouwen: het, helaas afgebroken, 'Huygenhuis'. Enkele jaren later verrees even buiten Den Haag, bij Voorburg, zijn buitenplaats Hofwijck (nu een museum), waarbij hij wederom zelf als architect optrad. En in 1665 kwam de door hem bedachte Zeestraet (tegenwoordig de Scheveningsweg) gereed, een kaarsrechte weg van Den Haag naar Scheveningen – een primeur voor Nederland, want het was de eerste bestrate weg buiten de bebouwde kom sinds de tijd van de Romeinen. En natuurlijk werden aan al die bouwprojecten vervolgens gedichten gewijd. Zo bouwde Huygens aan zijn stad, in woord en steen.

Het Haags Historisch Museum besteedt in zijn vaste opstelling Typisch Haags aandacht aan de Hagenaar Huygens. Een spoor van gedichten over Haagse straten en pleinen voert langs zeventiende-eeuwse Haagse stadsgezichten van Gerrit Berckheyde en Sybrand van Beest. Tekeningen en prenten tonen het Huygenhuis aan het Plein en de door Huygens ontworpen Scheveningsweg. Topstuk is het bekende portret van Huygens en zijn vijf kinderen door Adriaen Hanneman dat het Museum momenteel in bruikleen heeft van het Mauritshuis.

Portret van Constantijn Huygens en zijn vijf kinderen, door Adriaen Hanneman, 1640, Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis, te zien in het Haags Historisch Museum.

CONSTANTIJN HUYGENS: KUNSTKENNER EN VERZAMELAAR



Dit portret van de dichter en Hagenaar Janus Secundus (1511-1536) is een kopie naar een schilderij van Jan van Scorel. Huygens was een groot bewonderaar van deze dichter en schreef zelfs een gedicht over zijn aankoop van dit portret in 1674. Plaatsgenoot, eindelijk bent u dus in mijn bezit, luidt het begin van dit gedicht.



De kunst van het zien, zo noemde Constantijn Huygens de schilderkunst in één van zijn geschriften. En mensen die er niet in thuis waren, dat waren blinden, 'die niet anders naar de lucht, de zee of de aarde kijken dan hun vee dat ze met de kop naar beneden laten grazen.' Het is duidelijk dat Huygens, die 82 jaar oud was toen hij deze regels schreef, zichzelf niet tot deze categorie rekende. Hij had zich dan ook al pakweg 70 jaar lang beziggehouden met de schilderkunst.

Als kind kreeg Huygens tekenles van de Haagse tekenaar en graveur Hendrik Hondius en liet zich als jonge volwassene door zijn neef Jacob Hoefnagel onderwijzen in het miniatuurschilderen. Niet als 'hobby', maar als onderdeel van zijn opleiding tot hoveling. Vader Christiaan senior, die secretaris was geweest van Willem van Oranje, was namelijk een leek op kunstzinnig gebied en wist uit eigen ervaring hoe belangrijk het was om aan het hof niet met je mond vol tanden te staan als het over de schilderkunst ging. En dus gingen Constantijn en zijn broer op teken- en schilderles. Die lessen hebben hun vruchten afgeworpen, want op 33-jarige leeftijd presenteerde Huygens zich in zijn autobiografische geschrift 'Mijn jeugd' als een echte kenner van de

schilderkunst van zijn tijd. Als één van de eersten schreef hij vol lof over de kwaliteiten van de nog jonge Rembrandt van Rijn en Jan Lievens, 'beiden zijn nog zonder baard', die hij in Leiden opzocht. En inderdaad kwam zijn kennis van pas aan het hof van stadhouder Frederik Hendrik. Als secretaris onderhield Huygens er de contacten met kunstenaars en coördineerde hij de decoratieprogramma's in de nieuwe paleizen. Ook privé heeft Huygens zich met kunst beziggehouden. Een erg actief verzamelaar was hij niet: veel van de schilderijen kreeg hij geschonken, van schilders die hoopten op opdrachten van de stadhouder, of als bedankje voor het promoten van hun carrière. Voor portretten maakte Huygens een uitzondering. Zijn hele leven verzamelde hij portretten van mensen die voor hem belangrijk waren: zijn patronen, voorouders en familieleden, vrienden en literaire helden. In Museum Bredius leert u Huygens kennen als kunstkenner en verzamelaar. Er zijn meer dan 30 werken te zien van kunstenaars met wie Huygens in contact stond of over wie hij heeft geschreven, onder wie Rembrandt en Lievens, Gerrit van Honthorst, Jan van Goyen en Daniël Seghers. Er worden twee portretten getoond die ooit deel uitmaakten van Huygens' privé-verzameling.

WANDELROUTE

Treed binnen in een stad vol ongehoorde klanken
Waar Haags talent een show vol fonkeling en moois
Sprakmakender vertolkt nog beter dan The Voice:
De 'Stemmen van Den Haag', aan Huygens' pen te danken

Huygens' liefde voor Den Haag komt nergens beter tot uiting dan in zijn dichtbundel 'Haga Vocalis', ofwel 'Stemmen van Den Haag'. Deze bundel bevat maar liefst 150 korte en geestige gedichten op evenzoveel plekken in Den Haag. Bijzonder is dat hier niet Huygens het woord voert, maar de Haagse straten, pleinen, kerken en paleizen de lezer toespreken. Zoals de Hofvijver die zijn 'buurman' de Lange Vijverberg, de oever die bij de aanleg van de vijver was ontstaan door het vrijgekomen zand, nog eens verhaalt over hun 'pijnlijke' gedeelde oorsprong:

De Vijver
Mijn naaste Vijverberg, jouw welving is mijn slijb.
Zoals ter wereld kwam de vrouw uit Adams rib,
Ben jij met keizersnee gedolven uit mijn schoot.
Voor even leek die wind jouw leven en mijn dood
Tot opgeleefd ik nu weer leven mag voor twee.
Want zie hoe in mijn koele, vlakke spiegelzee
Verkwikt het groen herleef van al die ijle bomen
Die dorstend op jouw berg de hitte niet ontkomen.
Zo legt aan ieder kind mijn vijver belder uit
Dat vivere in Latijn in Hollands leven luidt.

Een handzame wandelroute voert u langs een aantal van Huygens' pratende straten en gebouwen rond de Hofvijver: door de Nobelstraat waar Huygens' geboortehuis stond, over het Plein waar ooit het Huygenhuis stond en het Binnenhof met de Ridderzaal, door de smalle straatjes van het oude middeleeuwse centrum en over het weidse en chique Voorhout. De gedichten die in deze wandeling zijn opgenomen, werden door Huygens-specialist Frans Blom (Universiteit van Amsterdam) en dichter en romancier Ilya Leonard Pfeijffer in sprankelend, hedendaags Nederlands vertaald. Hun prachtige, tweetalige editie 'Stemmen van Den Haag' bevat alle 150 gedichten en is vanaf 29 april verkrijgbaar in de betere boekhandel en op internet.

COMBITICKET

Voor 'Huygens rond de Hofvijver' is een speciaal combiticket verkrijgbaar voor slechts € 10. Met dit ticket krijgt u:

- Toegang tot de presentaties in het Haags Historisch Museum en Museum Bredius (met gratis catalogus)
- De handzame wandelroute met gedichten uit Huygens' gedichtenbundel 'Stemmen van Den Haag'
- Gratis kopje koffie bij lunch in Bodega de Posthoorn

ACTIVITEITEN

Onder leiding van een gids bezoekt u de presentaties in het Haags Historisch Museum en Museum Bredius en maakt u een stadswandeling in het spoor van Constantijn Huygens. Wanneer: zondag 12 mei, donderdag 30 mei, zondag 16 juni, donderdag 27 juni, zondag 14 juli, donderdag 25 juli, telkens van 14.00-15.30 uur Prijs: € 10 incl. museumentree Reserveren (verplicht) via tel. 070 312 30 65 of educatie@haagshistorischmuseum.nl

Natuurlijk mocht de Hofvijver met zijn schilderachtig spiegelende wateroppervlak niet ontbreken in Huygens' dichtbundel Stemmen van Den Haag. Gerrit Berckheyde, De Hofvijver gezien vanaf de Korte Vijverberg, 1692, collectie Haags Historisch Museum.



400 JAAR HUWELIJK WINTERKONINGIN & WINTERKONING


HOOGSTEDER
&
HOOGSTEDER

Lange Vijverberg 15, 2513 AC Den Haag | info@hoogsteder.com
www.hoogsteder.com | 070-3615575

Open zondag t/m vrijdag 12.00 - 17.00 uur | Toegang gratis
Rondleidingen op aanvraag vanaf 7,50 p.p. (min. 20 p.)



OXFORD



THE CORRESPONDENCE OF
ELIZABETH STUART

QUEEN OF BOHEMIA

VOLUME II 1632-1642

EDITED BY NADINE AKKERMAN

Nadine Akkerman
The Correspondence of Elizabeth Stuart, Queen of Bohemia, Volume II
ISBN 978-0-19-955108-8
£135.00 Oxford University Press

Winner of the Research Prize
Praemium Erasmianum 2009


EXCLUSIEVE ARRANGEMENTEN

HAAGSE HOFULTUUR
VRIJDAG 17 MEI
Een exclusief combinatiebezoek aan Hoogsteder & Hoogsteder en het naastgelegen museum Bredius. De samenstellers van beide tentoonstellingen nemen u mee in de ontstaansgeschiedenis van de Hofcultuur in Nederland.

HUYGENS STADSWANDELING
VRIJDAG 26 JULI & 9 AUGUSTUS
Beleef Den Haag door de ogen van Constantijn Huygens. Maak een stadswandeling langs zijn favoriete monumenten en volg de speciale Huygensroute door het Haags Historisch Museum onder begeleiding van een kunsthistorische gids.

BOEK NU 020-6208112
WWW.ARTIFEX.NU

Artifex Cultureel
Organisatiebureau

HAAGS HISTORISCH MUSEUM

museum BREDIUS

...verberg, jouw welving is mijn slib.
...kwam de vrouw uit Adams rib,
...rsnee gedolven uit mijn schoot.
...ie wond jouw leven en mijn dood
...nu weer leven mag voor twee.
...mijn koele, vlakke spiegelzee
...oen herleeft van al die ijle bomen
...jouw brare rictenue
...kind mijn v

HUYGENS RONDE HOFVIJVER

Haags Historisch Museum

COMBITICKET
€10
INCLUSIEF HUYGENS
WANDELING & CATALOGUS.
VERKRIJGBAAR IN DE MUSEA.

Museum Bredius

www.haagshistorischmuseum.nl

www.museumbredius.nl

25 april - 8 september

Huygens rond de Hofvijver; Huygens als kunstkenner en verzamelaar

Museum BREDIUS
Lange Vijverberg 14
2513 AC Den Haag
www.museumbredius.nl
E info@museumbredius.nl
T. +31 (0)70 362 07 29

OPENINGSTIJDEN:
di-zo: 11.00 - 17.00 uur
Gesloten op maandag

TOEGANGSPRIJZEN:
volwassenen € 6,00*
t/m 18 jaar gratis
Museumkaart gratis
groepen (vanaf 10 personen) € 4,50

*Combiticket voor beide musea incl. handzame stadswandeling (winkelwaarde €1,50) en rijk geïllustreerde catalogus in Museum Bredius voor slechts € 10,-



HAAGS HISTORISCH MUSEUM

museum BREDIUS